

2898

1

Sägen om kyrka.

På Urshults kyrktorn är ett kors. Det är därför att någon eller några dog genom olyckshändelse under kyrkobygget. Om så skedde skulle å kyrkan vara kors, men om ingen dog genom olyckshändelse under kyrkobygget, skulle å kyrktornet vara en tupp.

/ En sägen jag hörde då jag var barn./

2898

2

Annandag Pingst.

Den helgdag då angränsande socknars ungdom gingo
till Urshults kyrka, var Annandag Pingst.

2898

3

Namngivning.

Som regel för ^{av}namngivningen får anses att barnets
föräldrar gärna ville "kalla upp" någon kär anförvant, som var
död, eller att sonen erhöll sin farfaders namn o.s.v.

Drömma om sin tillkommande.

Om en flicka ville ha reda på, vem som skulle bli hennes tillkommande, kunde hon få veta det, om hon sov på "drömmekvast" midsommarnatten. En sådan drömmekvast skulle plockas av nio sorters blomster och nio sorters blad och omviras med nio strån, men det fick ej omtalas för någon. Blomsterkvasten skulle läggas under huvudgården. Drömmen skulle bli att fästmannen kom och omtalade när bröllopet skulle stå.

/En sägen jag hörde, då jag var liten./

2898

5

Böneman.

Vid ingående av äktenskap brukade stundom böneman anlitas, dock inte alltid. Som lön skulle bönemannen ha en skjorta.

6.
2898

6

Något litet om bröllopsseder i Urshults socken.

Urshults kyrka hade ägt en brudkrona i forna tider. Densamma blev stulen år 1705. Huru länge det sedan dröjde innan någon ny brudkrona kom i kyrkans ägo är mig ej bekant, men enligt uppgift fanns där en ~~KX~~ brudkrona, som bortstals tillsammans med mycket annat år 1857 /troligtvis/. Men visst är att kyrkbröllop firades långt tillbaka, och om det var några, som hellre ville vigas i hemmet än i kyrkan, så skulle de i alla fall om bröllopet var på lördagen infinna sig i kyrkan på söndagen. Det var brukligt förr att brudarna i Urshult buro fälttecknet; det så att säga hörde till brudräkten. Jag har sett ett fälttecken med årtalet 1757 och initialerna H.H.S - I.N.D. /Det betydde Håkan Håkansson och Ingrid Nilsdotter och var min fars farmors morföräldrar; detta fälttecken finnes väl på Nordiska Museet, ty

dit blev det skänkt./ Fälttecknet ifråga var broderat med silke på rött kläde och prytt med silverbårder och silkefransar. I början av 1800-talet, troligtvis 1807, hade en brud burit ett fälttecken av grönt siden - de hade nu ändrat färgen, men namnet bibehölls - detsamma bars sedan av dottern på hennes bröllopsdag och sedan av dotterdottern, då hon stod brud.

Man vet så mycket om vad för presenter bruden fick i början av 1800-talet men alldeles säkert var ibland dessa en silverkedja med antingen 5 eller 7 länkar fästade vid en fyrkantig silveplåt, vackert prydd med färgade stenar; vidare var det gåvepengar, vanligen 2 specieriksdalrar, en kryddadosa av silver avsedd för kyrkkryddor, silkeschalett, förkläde, en silkehalsduk i bjärta färger, tyget till brudklänningen, psalmbok, handskar, känger. Det är väl också möjligt att de där stora vackra schalarna hade varit present till fästmön av fästmannen. Fästmannen fick av fästmön: skjorta, strumpor, silkehalsduk i många färger, hög hatt, silkeväst, den var på den tiden i lysande färger, /jag har också hört talas om röd sammet till brudgumsvästen/. Svärfadern fick silkeväst och hatt, svärmödrarna fingo schalar, förkläden och dylikt, de övriga släktingarna fingo också presenter. I övrigt tillgick det vid bröllopet som jag förut nämnt om bröllopet i Wäckelsång och behöver därför ej ånyo upprepa det; att gästerna alltid medförde "full förning"; att kalaset varade

i många dagar /omväxlande med att kalasa och dansa/. Även här i Urshult skulle steken, oxstek eller skinka eller vad det var, bäras in på stora anrättningsfat hel till bordet, och klockaren brukade skära steken. Här i trakten ville de nog ej sakna fisk vid sina kalas och ål kunde fås från ålfisket i Hakekvarn. En sed vid bröllop i Urshult var, att en summa pengar skänktes till församlingens fattiga. /Har sett det i en gammal fattigkassaräken-skapsbok från 1830./ - Man kunde ju undra var all den myckna maten skulle användas till, men till förmögna bondehem var det också många fattiga som kommo, och de brukade ej visas bort utan i stället trakteras.

/ Slutar här anteckningarna om bröllop. Har hört det mesta här-av berättas av mina föräldrar samt även av några andra äldre personer./

2898

9

Dödsvarsel.

Härmed menades, att om det blev dödsfall i ett hem, så kunde det finnas personer, som kunde få veta om det i förväg och även i förväg omtala det. Allmänna namnet på sådant varsel var "förebud", eller om den som såg det tyckte, att han såg hela begravningsfärden, då kallades det "likfärd". Det fanns i denna socken en kvinna, som brukade förutsäga: "I den gården blir snart lik!" Inte (någon) blev glad åt hennes förutsägelser, ty hennes profetior brukade slå in. En gång sade hon: "Det blir snart begravning i /hon nämnde namnet på en gård/ men Andersson han kommer nästan för sent!" Andersson sporde vad hon sagt och tyckte väl, att det vore förargligt att komma för sent, När då en tid därefter begravningen blev i den gården som kvinnan förutsagt, så sade han: "Vi ska väl försöka att inte komma för sent", men den gången hade

han tagit fel, ty det var omöjligt att taga fatt på hästen som gick i bete i hagen, men skulle användas för kyrkfärden. Hästen sprang, som han varit vild från den ena ändan av hagen till den andra. Till slut lyckades det dock och färden ställdes till begravningsgården, men vid framkomsten dit var det ju nästan för sent, ty de hade redan "läst och sjungit" och givit sig åstad mot kyrkan - men Andersson upphann dem dock.

/Detta har flera personer berättat./

10.
2898

10

Självmördares begravningsplats.

Den bästa och den sämsta platsen på kyrkogården?
Vet ej om någon skillnad å plats utan det, att på en sockenstämma,
ej kyrkostämma, hade av dåvarande ordförande föreslagits och sedan av stämman beslutats, att själmördare skulle begravas å en särskild plats å Urshults kyrkogård, det hörnet som är åt nordväst. Det stämmobeslutet är för längesedan glömt, men jag hörde berättas därom, då jag var barn.

19.
2898

12

Onda människor, som ej fingo ro i graven.

Det troddes, att om lantmätare /om det också skul-
le vara godemännen nämnes ej/ ej delade ägorna rättvist mellan
tvenne gårdar, så fingo de sedan gå där efter sin död och ropa:
"Rätt - orätt, rätt - orätt!" De kallades lantmätare eller också
ängamålare. En sådan ängamålare säges ha gått mellan hemmanen
Ugglekull och Klasamåla.

/ Har hört denna sägen av flera personer, då jag var barn./

2898¹³

13

Begravningskalaset.

Skall här förska¹⁸ beskriva ett begravningskalas i Urshult år 1880. Det var en rusthållareänka, över 90-årig, som skulle begravas. Hon bodde hos sin son och sonhustru, men övriga barn och barnbarn samt några av barnbarnsbarnen kommo till begravn~~ingen~~ ningen, ävensom andra släktingar, som bjudits. Därför var det dukat bord till 50 personer, som skulle spisa om lördagskvällen. Det var släktingar allesamman, som skulle stanna över natten. Då släktingarna kommo hade de förning med sig, en del hade den gamla seden att ha med sig 2 kakor fint bröd, 2 risgrynspannkakor samt ~~antingen ostkaka~~ antingen ostkaka, sötost eller äggkakor samt sockerkaka eller bakelser, men de mesta voro nu mera nymodiga, så de hade blott en vetekaka /beställd hos bagaren/ samt ostkaka eller sötost och sockerkaka eller bakelser. På lördags e.m. litet

2898

14

före kvällen kommo de som buro förning ifrån granngårdarna. De skulle bjudas på kaffe med kakor samt sedan smörgåsmat. Då allt var undanstökat, fick värdinnan och kökspersonalen gå till vila, men den blev ej lång, ty kl. $\frac{1}{2}$ 6 på söndagsmorgonen skulle gästerna komma; då de kommo, bjödos de först på kaffe och kakor och därefter var det smörgåsbord, sedan kötträtter, så bjöds choklad eller äggmjölk, därefter ostkaka och sötost samt bakelser. Till maten bjöds ej öl av klass II men starkt, hembryggt öl. Brännvin bjöds till dem av karlarna, som ville ha, men aldrig så att någon blev berusad. /Denna regel gällde för hela begravningskalaset/. Sen blev tiden inne att ge sig åstad emot kyrkan. Organisten "läste och sjungde", och likfärden skulle åstad. Det var en sed i denna orten att då någon rusthållare eller medlem av hans familj skulle begravas, skulle husaren klädd i uniform rida på "nummerhästen" före hästarna, som drogo likvagnen vid färden mot kyrkan, och så var det också denna gången. Hur många skjutsar det var i likfärden, vet jag ej. Den avlidna hade varit mycket god mot de fattiga - därför ville de nu visa sin tacksamhet mot henne med att risa för henne vid hennes sista färd. Det var risat på 23 ställen på vägen. Om söndagsförmiddagen, då begravningsgästerna voro i kyrkan kommo många fattiga till begravningsgården. De skulle alla bespisas rikligt.

Vid hemkomsten från kyrkan bjöds först kaffe och

15.
2898

15

kakor, därefter var smörgåsbord, sedan placerades gästerna vid ett dukat hästskobord och den egentliga middagen började. Organisten läste till maten, Buljong och tårter serverades, därefter kokt kål och någon annan sorts fisk, så var det köttretter: kokt färskt oxkött och fläsk samt köttbullar och bruna bönor, nästa rätt var stek och pudding, sen kommo en hel hop med ostkakor, sötostar och äggkakor, Därefter kräm kokt av färska äpplen /det var eljest i början av maj månad/ och så bakelser och sockerkaka. Till middagen serverades hembrygt öl, brännvin till karlarna, dem som ville ha, samt vin till fruntimren. Då måltiden var slut höll kyrkoherden ett vackert tal eller bön, vilket man ville kalla det, organisten sjöng en psalmvers. Efter en stund bjöds kaffe och kakor. Då gästerna tackade, sade värdfolket: "Välkomna i morgon!" Det var på den tiden vanligt, att ett begravningskalas varade i två dagar. På måndagen kommo gästerna kl, 11. Först bjöds kaffe och kakor, sedan smörgåsbord lika som dagen förut, och därefter fingo gästerna taga plats vid hästskobordet. Rätterna voro ungefär desamma som föregående dag, men på måndagen brukades ej buljong utan risgrynsvälling /men ej som första rätt förstås/. Efterrätterna voro också som föregående dag. Klockaren läste för maten och sjöng en psalmvers. Då gästerna druckit kaffe skulle fruntimren ha reda på sina skålar och fat m.m. Värdinnan hade dessförinnan lagt hemförning. Det skulle var åt

2898

16

dem, som ej varit med på kalaset som t.ex. barnen. Släktingarna stannade över till följande dagen, då bouppteckning hölls efter den avlidna. /Jag hade därvid tillfälle se en del av hennes vackra, gamla kläder, som t.ex. ett livstykke av vattenblått siden, så djupt urringat att det ej behövdes mera än fyra silverknappar att knäppa det med, även fanns en lövgrön vadmalsklädning med 2 svarta sammetsbårder på kjolen m.m./ Släktingarna reste hem på onsdagen.

Åt dem som hade risat skulle givas en kaka fint bröd samt en risgrynspannkaka samt några bakelser eller annat.

Det kördes åstad med ett helt lass mat, ty det var ju så många som hade risat.

/Meddelat dels ~~XXXX~~ av min mor, en stor del minns jag själv*, enär jag var med på begravningskalaset "från början till slut". Jag var nära 10 år då./

2898

17

Gamla seder, bruk och föreställningar.

Säasäden skyddades mot förgörning genom att i sädeshögen ritades ett kors. Säasäden.

Dragarna skulle vid vårarbetets början givas ett stycke av det bröd, som bakats till julen och som sen förvarats för den skull. Dragarna.

Angående tiden för vårarbetet och sådden rättade man sig mycket efter "vecketalet", "veckedagen" var den 6:te april. "Vecketalet!" Då börjades 13:de veckan, sedan räknades tillbaka: 12:te vecka, 11:te o.s.v. Vårråg såddes i 11:te vecka. Där som var sandjord såddes någon gång vårråg innan vecketalet gick in.

Ärter såddes i 10:de vecka, eljest var det för sent, så det var ej lönt att så några. Ärter.

Åttonde veckan kallades "lusaveckan" Då borde ej ärter eller bönor sås, ty då blev det bara bladlöss. "Lusaveckan!"

Skriv endast på denna sida!

Lin.

2898

Bruna bönor.

18

Inte vecka.

Lin skulle säas på "höradagarna". Det var Erik och Karolina.

Bruna bönor skulle sättas på den dagen, som hette Beda.

Veckotalet räknades ej längre än 4:de vecka, sen var det "inte vecka", som det på skämt kallades.

Det berättas om en bonde i en grannsocken, han blev ej färdig med sitt arbete förrän sent, så sade han: "Jag sådde korn i inte vecka och det blev lika långt som det som såddes i nionde vecka, men det blev ingenting med axen!"

Då åkern som skulle säas, såg ut, som om den varit överdragen med spindelväv, det kallades att åkern var "drager", då ansågs det vara tjänligt att så.

"Drager!"

Som tecken när korn skulle säas ansågs, när korn- myggorna dansade, då väntade de regn, då törnet blommade, då enbuskarna röko (blommade), då ekens löv voro så stora att eken skylde duvan. Även borde man rätta sig efter "genväderlek", d.v.s. man skrev upp, då det var mycket rimfrost "så och så långt före jul". Lika långt som rimfrosten var före julen, lika långt före midsommar blev det regn, men märk väl, det var "gamla midsommar" som inföll 12 dagar senare än midsommardagen nu är. En gammal bonde sade en gång till min far: "Jag har alltid fäst i minnet, då det "svällde" vid Ekefors kvarnar, så man ej kunde få malet, det var ett bra kornmärke, då jag sådde korn lika långt före midsom-

Korn.

mar, som detta var före jul! (Att det "svällde" var då det bildades en del svallis, som sen frös mera, så kvarnen ej kunde gå.)

19
2898

De kalla nätterna i början av juni månad, kallades "järnnätterna!"

"Järnnätter"

Såden mognade fortare genom kornblekena (sil-lablekena).

Kornblekena.

Den, som kastade nekar på sädesladet, kallades "nekakräka!"

19

"Nekakräka".

Då vårarbetet var slut, var alltid vanligt att man skulle ha "vit gröt".

"Vit gröt!"

Då slåttern var slut, skulle det vara ett litet slåttergille. Då bjöds fisk (ål om det fanns), kötträtter med bruna bönor, "vit gröt", äggpannkaka samt kräm. För gröten borde rimmas. Brännvinet fick ej saknas till slåtterkarlarna, den dagen slåttern tog slut. Då slåttern var slut, var det brukligt på en gård att skjuta 2 skott med en gammal kanon, som fanns där från långt tillbaka i tiden, "då herrskapet bodde där". Seden att skjuta med den, då slåttern var slut, var lika gammal.

Slåttergille.

Även då skörden var slut skulle vankas vit gröt.

Då säden skördats på en åker, skulle alltid "vilas åker", eljest växte aldrig någonting på den åkern.

"Vilas åker".

Med "krypvagn eller mokärta" kan väl ej menas en s.k. mullskoffa (en sådan finnes här). Den har använts att

"Krypvagn!"

köra ut dikesvallar o.d. med, den har utseende som en stor skoffa
och släpades utåt marken.

20
2898

20

(Ovanstående "seder, bruk och föreställningar" har jag delvis i
minne från min barndom, och en del har min moder omtalat för mig.
Jag önskar att, om jag skulle få något pris, mitt namn då inte
nämnes i tidningen.)

Fohlaboda, Urshult den 27/3 1929.

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevalds Adress: Fohlaboda, Urshult
Socken: Urshults Berättat av Olofsdotter, Sissa
Uppteckningsår: 1929 Född år 1822 i Ugglekull

21

Uppteckningen rör Pestkyrkogård.

I Urshults socken å hemmanet Ugglekulls ägor, den norra gården, finnes i kohagen en pestkyrkogård.

/ Meddelat av min man. Han hade hört det av Sissa Olofsdotter, född i Ugglekull 1822./

22
2898

22

Pestkyrkogård.

Söder om Wäckelsånga by och stationssamhälle
finnes en pestkyrkogård.

/Meddelat av min moder Matilda Petersson, född i Wäckelsånga
Hallagård 1844./

2898

23

"Verpe"

Ett ställe "där någon människa vådligen omkommit" är norr om Kvarnamåla gästgivaregård, nära vägskälet där den s.k. malmvägen kommer ut på landsvägen. Stället kallades förr och kallas så ännu "verpet", vilket namn härleddes av, att vid ett ställe där någon dött genom bråddöd så brukades förr att vem som färdades där förbi skulle bryta en riskvist och kasta dit. / Varför detta skedde, vet jag ej. / Ett sådant ställe kallades verpe.

/Meddelat av min moder Matilda Petersson, född i Wäckelsång 1844./

24
2898

24

Fästfolksgåvor och bröllop.

De kunde ju vara mer eller mindre dyrbara, så har jag t.ex. hört talas om psalmbok med silverbeslagna hörn och silverknäppen - och om gåvobok som ej var fullt så dyrbar, och brudens dräkt var ju också något olika i olika socknar. Vill här omtala ett bröllop i Väckelsång år 1830. Fästmannen skänkte bruden: en guldkedja, silkeschalett, förkläde, en silkehalsduk i flera färger, "kryddadosa" av silver, gåvepengar /2 specieriksdalrar/, tyg till brudklänningen, psalmbok, handskar samt känger. Fästmön skänkte fästmannen: skjorta, strumpor, silkeväst, hög hatt samt en brokig, mångfärgad silkehalsduk. /Silkevästen var röd med små blommor./ De närmaste släktingarna skulle också ha skänker. Det var vanligt att svärfadern fick en silkeväst samt hatt, svärmöderna fingo vackra förkläden samt schalar, övriga släktingar

2898

25

skulle också ha någon present. Någon av lysningsdagarna var vanligt att resa till en främmande kyrka. Då bröllopet firades på söndagen var vanligt att de släktingar som bodde långt bort kommo till bröllopgården redan lördagse.m. Alla hade förning. Denna bestod av: 2 kakor fint bröd, 2 risgrynspannkakor samt söt-ost eller ostkaka eller brynost eller också äggakaka samt smörtårta eller sockerkaka. /Då hemfärden sedan skedde, skulle värdinnan lägga "hemförning" i förningakorgen - det skulle vara till att smaka åt dem som voro hemma. / Om söndagens morgon kom prästfrun för att kläda bruden. Brudklädningen var av blåviolett ylletyg. /Brudens äldre syster hade svart siden till brudklädning. / Brudkronan var köpt i Wäxiö samt förfärdigad av grönt samt små konstgjorda blommor, brudslöja användes ej på den tiden utan i dess ställe ett sidenband som var $\frac{1}{4}$ aln brett och så långt, att då det var fäst upp vid brudkronan skulle sedan bandets båda ändar hänga ner åt ryggen och räcka nästan till nedre kanten å kjolen. Färgen å bandet var rött i botten samt mönstret därå buketter med blommor i alla färger. Bröllopsdagens morgon skulle "brudpiltarna" rida från bröllopgården till brudgummens hem för att bedja brudgummen vara välkommen. Det bör nämnas att vid bröllopgården var äreport samt brudgranar. Då färden till kyrkan skulle försiggå redo brudpiltarna först, därefter åkte brudparet, sedan brudpigorna och de andra bröllopgäster-

26.

2898

26

na. In i kyrkan gingo först brudpigorna, därefter brudparet och efter dem brudpiltarna och sedan de andra bröllopgästerna. Vigseln förrättades före gudstjänsten. Brudparet samt brudpigor och brudpiltar skulle under gudstjänsten ha sin plats i herrskapsstolarna främst i kyrkan. Vid hemkomsten från kyrkan och sedan också avlossades skott till brudparets ära. Middagen serverades sen och det var så kallat hästskobord. Mycket noga var det med rangen, de närmaste släktingarna skulle sitta längst fram i närheten av brudparet; prästen hade sin plats bredvid brudgummen, prästfrun bredvid bruden.

Man är inte riktigt säker på nu, dock ~~TAKAKOM~~ är säkert att god mat förekom rikligt. Steken serverades hel, såsom stekt skinka, oxstek o.s.v.. Klockaren skar steken vid bordet. Fisk fick inte heller saknas vid ett stort kalas för så vitt det var den årstiden att sådan fanns att få. All maten nersköljdes med det starka, goda, hembryggda ölet, som bryggdes i den gården.

Efter middagen spelade tvenne fiolspelare upp till dans, och det var på den tiden vanligt vid bröllop att även de äldre dansade. Så varade kalaset i bröllopgården i tre dagar, omväxlande med att kalasa och dansa. Sedan ställdes färden till brudgummens hem. Även då voro brudpiltarna till häst och redo främst. I den gården fortsattes att kalasa och dansa i tre dagar. Därefter reste släktingarna hem. De hade då varit på bröllopet

en hel vecka.

Vid Wäckelsånga nya kyrka var ej någon "bruasten", där brudparet skulle stiga upp för att låta se sig, men vid gamla kyrkan fanns en utmed "lokan", efter vad brudens moder hade berättat hade alla brudpar måst stiga upp på den stenen för att folk skulle få se dem. Det var då det var storbröllop förstås. Bruastenen kallades också "heta stenen" ty de ville väl inte stå på densamma längre än som var nödvändigt. Brudens föräldrar hade stått på "bruastenen" och likaså brudens äldre syster och hennes man.

Det kanske undras vad som menades med "lokan". Det var en sorts tillbyggnad som var på långsidan av Wäckelsånga gamla kyrka.

/Om detta bröllop har min moder, Matilda Petersson, född i Wäckelsånga Hallagård 1844, berättat. Hon hade fått uppgifterna av sin mormoder, Maria Daniëlsdotter, född i samma gård 1779. Även hade hon hört berättas om samma bröllop av kyrkovårdsmoran, Helena Persson i Gröntebo, som varit med som gäst. Det var mina morfäräldrars bröllop./

27.
2898

27

28.
2898

28

Bröllop.

År 1857 firades ett stort kyrkbröllop i Väckelsångs socken och allt skulle tillgå på det gamla sättet. Bruden bar Linneryds kyrkas brudkrona, brudpigorna, bland dem voro prästgårdsmamsellerna, buro kransar av grönt och konstgjorda blommor; kransarna köpta i Växjö. Även här voro brudpiltar till häst de första i bröllopståget ifrån bröllopgården till kyrkan. Vid bröllopgården och vägen mot kyrkan hade av ungdomen rests så många äreportar och brudgranar. Vigseln förrättades före gudstjänsten, och brudparet med brudpigor och brudpiltar hade under gudstjänsten sin plats i herrskapsstolarna längst fram i kyrkan. Bröllopet var en av påskhelgdagarna. Vid middagen i bröllopgården var hästskobord dukat till så många som fingo plats där, men till ungdomen var ett särskilt bord dukat i ena framkamma-

ren. Efter middagen var det dans, ty det var det alltid vid stora bröllop på den tiden.

Även till detta bröllop medfördes "full förning":
2 kakor fint bröd, 2 risgrynspannkakor och sen antingen sötost, ostkaka, brynost eller äggkakaka samt sockerkaka eller bakelser.

På 1860-talet var det också fästfolksgävor likasom förut. Brudgummen fick av bruden: skjorta, strumpor, silkeväst, silkehatt. Bruden fick av brudgummen: sidenschalett, sidenförkläde, tyget till brudklänningen, psalmbok, handskar, känger. /Att bruden fick ringar har jag ej nämnt. Det är ju självklart./ Svärfadern fick hatt och silkeväst. Åt svärmödrarna gavs vackra ylleförkläden och schalar; övriga släktingar fingo också presenter.

2898

29

Att gå årsgång.

(Berättat av min moder, Matilda Petersson, född i Väckelsång Hallagård 1844. Då hon var helt liten, hörde hon följande berättas av en f.d. soldat Urmakare Anders Ring, Uråsa.)

Han sade: "Jag var med om att gå årsgång förr. Vi voro tre. Det var jag och gamle klockarns far, han var också klockare, samt en karl till. Vi skulle först gå till tre kyrkor, och det tog tid, ty mellan de två första kyrkorna var det över en halv mil, sen var det en mil mellan den andra och tredje. Vi skulle gå om julaftonens kväll, då det blivit mörkt. Vi skulle över våra kläder ha en sådan lös kappa, som kallas krage, och detta därför att vi skulle hinna ta av den fort, om så skulle behövas. Under hela tiden fingo vi ej säga ett ord. När vi gingo hem, kunde vi titta in genom fönstret i några hem, där vi ~~gärna~~ tyckte vi gärna ville veta, vad som kom att hända under året. Om någon i det hemmet skulle dö under året, det sågo vi då. Hurudan skörden kom att

31.

2898

31

bliva, det fingo vi reda på. Men det var farligt att gå årsgång, om man ej var försiktig. På kyrkogården var kyrkogrimlen. Han var lik en oxe, men för honom kunde man springa undan, ty han var ej så kvick, men värre var det med glosen. Hon var som en stor so, och hon kom bara och ville springa mellan fötterna på en, men då skulle man bara kasta benen i kors, så kom hon ej åt det. En gång kommo vi in i kyrkan, då de döda voro där. Vi skulle ju ingenting sagt, men så vär där en rusthällaremore, som jag kände så väl, och jag ville hälsa på henne, men då tittade de på mig allesamman, och vi på dörren och de efter, men då knäppte jag loss min krage (kapra) och den togo de, men själv kom jag undan. (Ordet årsgång har av många äldre personer använts om väderleken under sommaren, t.ex. det beror på årsgången detsamma som om det blir tjänlig väderlek.)

2898

32

Segehuva.

Det ansågs att barn som föddes med segehuva skulle få lycka och framgång i världen.

"Sticka bort kärleken!"

Fästmön borde ej själv sy eller sticka någonting
åt fästmannen, innan de voro gifta, ty då "stack hon bort kärleken!"

34/1

2898

34

Vad som borde iakttagas efter dödens inträde

var att tillsluta ögonen på den döde. Man kunde lägga någonting på ögonen som t.ex. ett par gammaldags kopparslantar, så att liket ej "tittade", ty om det så gjorde, väntade det någon efter sig av släkten.

ACC. NR. 2898

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevald Adress: Fohlaboda, Urshult
Socken: Urshult Berättat av: Svensson, Peter
Uppteckningsår: 1929 Född år 1808 i Fohlaboda

35

Uppteckningen rör Dopvattnet.

Då barnet var döpt skulle ej dopvattnet
ösas ut "under bar himmel".

/Så sade min farfar Peter Svensson, Fohlaboda, född 1808./

ACC. NR. 2898LUNDS UNIV.
FÖLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevalds Adress: Fohlaboda, Urshult.
Socken: Urshults Berättat av Danielsdotter, Catarina
Uppteckningsår: 1929 Född år 1789 i Esbjörnamåla, Urshult

36

36

Uppteckningen rör Sägen om kyrkobygge.

Då Urshults nuvarande kyrka skulle byggas var skiljaktiga meningar om platsen där den skulle stå. Därför skulle detta avgöras på följande sätt: ett timmerträd lastades på en vagn eller kälke eller vad det var, ett par tvillingsstutar förspändes och de fingo sedan gå vart de själva ville. Där de sedan stannade skulle kyrkan byggas. De stannade på den platsen där kyrkan nu är. Urshults gamla kyrka var ungefär på samma plats.

/Berättat av min far. Han hade hört det av sin farmor Catarina Danielsdotter född i Esbjörnamåla, Urshult 1789./

ACC. NR. 2898LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevald Adress: Fohlaboda, Urshult
Socken: Urshult Berättat av Karlsson, Ida
Uppteckningsår: 1929 Född år 1879 i Urshult

37

37

Uppteckningen rör Dödsvarsel.

Om någon såg något förebud eller "likfärd", var det en regel, att det ej borde omtalas förrän dagen efter, ty den, som det gjorde, blev farligt sjuk. Det berättas om en man, som hette Jöns, att han en natt hade mött en sådan likfärd eller förebud. Jöns utbrast: "Hurr i hatten!" Han hade varit borta och blivit trakterad och var ganska livad, men efteråt blev han mycket sjuk, därför att han ej teg. Det var någon, som sedan sade som ordstäv: "Hurr i hatten, sade Jöns, då han mötte likfärden!"

ACC. NR. 2898

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevald Adress: Fohlaboda, Urshult
Socken: Urshult Berättat av: Olofsdotter, Eva
Uppteckningsår: 1929 Född år 1829 i Urshult

38.

38

Uppteckningen rör Dödsvånda.

Eva Olofsdotter, född 1829 i Urshult, berättade för många år sedan för mig:

"I min ungdom tjänade jag på samma ställe i många år, och moran dog under tiden jag var där, men stackars moran, hon hade så svårt för att dö. Vi tyckte att ögonbanden brusto, och hon såg ut som död, men hon andades ändå. Så kom det en vandrare till gården. Han sade: "Stackars moran, som har svårt för att dö. Men det är säkert, hon ligger på pengar. Det är därför hon ej "tyar" dö. Ni måste ropa ut henne. Kliv upp på taket och ropa hennes namn tre gånger, så får hon väl dö sen! Ja, en av hennes släktingar klev upp på taket, ty det var lågstuga och han stod vid ~~TAKFÖNSTRET~~ takfönstret och ropade hennes namn tre gånger - och sen fick hon dö. Men hon hade haft pengar i sin säng, ty de hittade dem sen!"

/ Men det sades, att Eva ej alltid talade sanning./

Skriv endast på denna sida!

H.Herr Lektor Eric Elgqvist.

Hov, Wäxiö.

Härmed sändas återstående delen av mina uppteckningar om en del från gamla tider. Jag har ju bort sända det förut men har ej hunnit. Hoppas i alla fall att det ej är för sent utan att det får komma med i tävlan. Jag har gjort vad jag kunnat, och vad jag skrivit upp om bröllop och begravning och sådant är fullkomligt sant, men jag tycker själv, att det är "barnsligt" att omtala allting så där utförligt, men när de utlysa tävlan om det så..... Alltsamman jag har skrivit upp är återgivet, som jag hört det. Sådant som man kan kalla "skrock" tror jag inte själv på, men det skall ju upptecknas i alla fall. Det kan hända att jag får reda på något mera från gamla tider. Då skriver jag upp det och sänder det. Jag vill icke att varken mitt eller mina sagesmäns namn bli nämnda i tidningen. Under förhoppning

att jag väl kan erhålla något pris tecknar

Högaktningsfullt

Christina Marcusson

Fohlaboda, Urshult den 2/8 1929.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2898

ACC. NR 8898

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Marcusson, Christina, Fru
Härad: Kinnevald Adress: Fohlaboda, Urshult
Socken: Urshult Berättat av Marcusson, Henrik
Uppteckningsår: 1929 Född år 1859 i Allmundsryd

39.
39

Uppteckningen rör Begravning.

Med "vakenatt" menades begravning. Att ställa Vakenatt.
till vakenatt var detsamma som ställa till begravning.

"Vedkastapräst" kallades den som läste och Vedkastapräst
sjöng i begravningsgården före färden mot kyrkan/det kallades
att läsa för liket/. Det var organisten, som läste och sjöng för
liket i bondgårdarna, på mindre ställen var det någon annan.

Med likbärlarlag menas de gårdar, vars ägare Likbärlarlag.
alltid bjuda varandra, då det gäller begravning. Det är enligt
gammal sedvänja. Det heter: "De höra till bärlaget!"

Då det risades för att hedra någon död, be- Strö granris.
rodde det ju på vars och ens tycke och smak, i vilka mönster ri-
set skulle strös, men först brukades att vid ändarna och sidorna
av det stycke väg, som skulle risas, läggas en rand av hackat
granris, innanför kunde sedan vara bågar eller rutor, men vid
den ena ändan av stycket var den dödes initialer; detta gjort av

Skriv endast på denna sida!

granbarr, som de fingo genom att sålla ifrån det grova riset. Men vid den andra ändan av det stycke som var risat, var ett kors. Då de risade för ett dött barn, ställdes små granar på båda sidor om vägen. /Det har jag sett både i Wäckelsånga socken och här i hemtrakten./

Likstol det hörde som bekant till prästens för-
måner, och likstolen varierade till storlek allt efter sterb-
husets förmögenhet. En sorts beräkningsgrund var, att prästen
skulle i likstol ha värdet för var sjätte ko, d.v.s. om en bonde
ägde sex kor skulle prästen ha värdet för den ena kon i lik-
stol.

2898

40

Likstol.

Lönala
Kinnarask
Vishult
uppt 1929

Jonas Christen Larsson
Förläsa, Vishult
Ker. as Lennik Larsson
Född 1859 i Lönala-fylk

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

41.
2898

41

Jullekar.

Dansen "Sinkenpass" har jag endast hört omtalas av en kvinna Karin Eriksson, född 1842. Hon hade hört den omtalas av sin fader Erik. Han var född i Blekinge, men jag vet ej hur dansen tillgick och inte heller orden. Vid julkalasen dansades av både unga och gamla /utom i familjer, där de voro strängt religiösa, där fick ingen dans förekomma/. Var det ej någon fiolspelare med, så sjöngs jullekarna, varav några skall nämnas här:

Väva vadmal: Så väva vi vadmal /uttalas vallman/
 Så slå vi tillsamman
 Väva vallman
 Och slå tillsamman
 Och låta skälet gå rätt.

2/ Så spola vi tutor
Så väva vi rutor
Spola tutor
Och väva rutor
Och låta skälet gå rätt.

3/ Så stampa vi vallman
Så slå vi tillsamman
Stampa vallman
Och slå tillsamman
Och låta skälet gå rätt.

Pol Skor:

Nu är det jul igen
Och nu är det jul igen
Och julen varar väl till påska
Det var inte sant
Och det var inte sant
Däremellan kommer fastan.

Handskarna du gav mig
De gick inte på mig
Vill du inte ha mig
Får du låta va' mig
Säj, säj om du vill ha mej
Får du mej
Så står du dej
Så står du dej!

2898

42

2898

44

Flickan går i ringen och tittar på mej
Så räcker jag na handen kom dansa med mej
Östbo är du
Och västbo är jag
Träskor har du
Och lärskor har jag
Jämka bäst du jämka vill
Mej skall du ha.

Här dansar jag med lilla vännen min
Som jag har i mina tankar
Och roligt ha vi haft
Och roligt skall vi ha
Ty här är fästefolk och vankar.

Här är handen och här är famnen
Och här är gossen som jag tycker om
Men den som friar för rikedomen
Den bryr jag mig slätt inte om
Ty den som tager ett troll för gull
Han får gråta sina händer full.

Höga berg och djupa dalar
Här är vännen som mig behagar
Hej, hopp, min lilla hjärteknopp

Vi ska dansa tills solen rinner opp
Hej, hopp min sköna
Nu ha vi dansat i det gröna.

Vi ha dansat över berg och backar

Slitit upp både skor och klackar

Hej, hopp min lilla hjärteknopp

Vi ska dansa tills solen rinner opp

Hej, hopp min sköna

Nu ha vi dansat i det gröna.

45
2898

45

Det gläder mig av hjärtans grund
Att sexton skräddare väga ett pund
Med sax och vax och nål och tråd
Och syringen på.

Spele-Nissen spår
Att jag dig aldrig får
Men i tysthet
Men i tysthet
Så är du min ändå.

Det brinner en eld	Jag har så gjort
Han brinner så klar	Jag har så gjort
Han brinner i tusen kransar	Jag vill nu från dig fara
Den elden vill jag genomgå	Och önskar dig en bättre vän
Att med min käresta dansa	En bättre än jag kan vara
Ja, vänd dig om	Vänd dig om
Tag mig i famn	Tag mig i famn
Och låt oss dansa mera.	Och låt oss dansa mera.

Opp å hoppa, sitt ej och dra dej
När du blir gammal vill ingen ha dej
Sitta i en vrå
Det kan du väl få
Men mitt unga hjärta får du ej ändå.

Farmors gamla kråka
skulle ut och åka
Ingen hade hon som körde
Än bar det hit
Än bar det dit
Än bar det ner i diket.

Skriv endast på denna sida!

46
2898

46

Ola i Uggleboda
Ola i Uggleboda
Sådde rovefrö i mossen
Och det löpte opp
Och det löpte opp
Och blev hundra tunnor efter skäppan.

Anders Perssons stuga
Står i ljusan låga
Alla julaljusen brinna opp san
Hej hopp-san, lika gott-san
Alla julaljusen brinna opp san.

Jungfrun går i ringen med rödan gullband
Sen knyter hon det om sin kärestas hand
Ack, kära min lilla flicka
Knyt inte så hårt
Jag ämnar ej att rymma långt bort.

47.
2898

47

Och jungfrun går och lossar på rödan gullband
Så hastigt den lilla flickan åt skogen försvann
Så skicka vi efter henne med sexton gevär
Och villen I henne något så han I henne här.

När prästen skall viga detta paret ihop
När klockarn säger amen se då är det gjort
Nu är den flickan gifter, nu har hon fått man
Den raskaste gosse som finns i vårt land.

Det gingo två flickor åt skogen
Fallerallera, fallerallera
De blevo så våta om foten
Fallerallera, fallerallera.
De friade för tusen riksdaler fallerallera
Men ägde knappast en daler fallerallera.

Korgen jag eder skänker fallerallera
Jag har en annan jag påtänker fallerallera
Nu är jag så hjärtans gla' fallerallera
Ty när jag friade så fick jag ja fallerallera.

49.
2898

48

Stjåla makar.

Tjuv och tjuv det skall du heta
För du stal min lilla vän
Men jag har den glada trösten
Att jag får den snart igen
Tror ja tra la la
Tror ja tra la la
Tror ja så.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

49
2898

49

Lekar med nötter.

En lek var ju att gissa nötter: Bo by. - Bo mä. -
Hur många? /Gissning/ _ Min so laskade åt skogen. - Min mä. -
Under vilket träd bor hon? /Vid den gissningsleken användes endast
en nöt, som lades under ett finger. För varje finger som gissades orätt, skulle läggas dit en nöt./

Uddelakunne? - Gott jag vunne. - Antingen är
det mest ovan eller unne? /Till den leken användes nötter i båda
knutna händerna, som ställdes ovanpå varandra. Gissades fel,
svarades: "Lägg dit så det blir mest!"/

Här har jag nötter i min hand. - Dem vill jag
vinna om jag kan. - På vad sätt? - Genom att säga min kärestas
namn och håller N.N. av mig så är det udde /eller jämnt/.

Nötter inga. - Vill jag vinna. - Vem ifrån? -

Min bästa vän. - Vem är den? - Håller N.N. av mig, så är det
jämnt / eller udde/.

Bo by med slumpen? - Käringen låg i sumpen. - Hur
många år? /Det gissades nu./

En lek var att lägga ut en stor ring av nötter på
bordet, tre på varje ställe. Sen skulle någon av sällskapet plocka
upp ringen. Efter en viss regel räknades och togs var tredje nöt
och det skulle taga slut lika fort vid alla kanter.

Ett annat var plocka upp en räv. En räv skulle
av nötter läggas ut på bordet. Till huvudet var fem nötter och
sedan visst antal nötter till hals och rygg, ben och klor, det
var tre nötter till klor på varje fot, sju nötter till svansen.
Den person, som skulle "plocka upp" fick ej se på, utan den som
lagt ut räven sade: "Nu är det så många nötter till huvud, så
många till hals o.s.v. Den, som skulle gissa, stod med bortvänt
ansikte. "Vad är det?" frågades sen och pekades på en nöt, och
den som sagt, att han kunde plocka upp räven, skulle svara. Det
var ju meningen, att den, som frågade, skulle börja på rävens
huvud, men det kunde hända, att han började på rävens svans och
då blev ju svaret fel.

2898

51

58.
2898

52

Sockenhantverkarna.

Till förberedelserna till julen hörde också, att alla skulle ha nya skodon till julen, så att skomakaren skulle komma i god tid för att sy nya skodon åt alla familjemedlemmarna samt "lönaskodon" åt tjänstefolket. Det var vanligt, att såväl skomakare som skräddare skulle spisa vid ett särskilt bord. Det skulle vara litet mera noga med dem än med bonden och hans folk.

Den yngste skomakarepojken kallades "rispahere". Hans arbete var att göra "beckrispar", torka pligg m.m. Skomakarna voro oftast 4 till antalet, mästarn själv samt tre skomakarherar.

Sockenskräddaren skulle sedan komma för att sy nya kläder åt alla i familjen. Då sockenskräddaren kom, hade han i-

bland fyra syherar med sig, d.v.s. det var inte "herar" alla utan kunde vara äldre karlar, men då de voro som lärlingar, kallades de i alla fall syherar. På den tiden var det också mycket mera arbete med att sy en manskostym än nu, då när all sömnad skulle ske för hand. Och det var noga också. Så kunde hända, att den bästa skräddaren de hade i socknen kunde säga om någon yrkesbroder: "Den, han kan ej sy en "riktig" söm!" De bästa klädningarna till fruntimren syddes också av skräddaren, ty sömmerskor funnos ej på den tiden. Vardagsklädningar sydde moran och döttrarna till sig själva. Tyget varav kläderna förfärdigades var hemvävt vadmal eller varken. Det var mycket bråttom på den tiden för husmodern och döttrarna och pigorna också, om sådana funnos, då spånad, vävna och allt skulle utföras i hemmet.

Den, som ej fick några nya kläder till jul, om honom sades det, att "han fick sitta på huggkubben!"

53.
2898

53

Mältning av malt.

En annan förberedelse för julfirandet var mältning av malt. Detta arbete utfördes på somliga ställen av husfadern själv, men på de flesta ställen, var det husmodern, som hade överinseende däröver och till biträde pigan. Vid gårdarna funnos förr badstuga /uttalas:basta/. Dessa användes för torkning av lin samt mältning av malt. I bastan funnos två ugnar. I den ena eldades, då linet skulle torkas. I den andra ugnen, som kallades galten eldades vid malttorkning. Till malt användes korn av allra bästa sort. Detta slogs på en träställning, som kallades "malt-åla" och som hade sin plats i bastan. Maltålan lutade, så att vattnet skulle rinna från kornet. Nu tvättades kornet med vatten, så att å kornet började växa ut rötter, och tiden var det mycket noga med att avpassa, så att det var lagom, då det slogs på malt-

torkan. Denna hade sin plats över den ugnen, som kallades galten, och bestod av bräder, i vilka borrats små hål, för att värmen så mycket bättre skulle tränga igenom. Nu eldades det bra i galten, och maltet östes på malttorkan, och det måste röras i maltet och ses noga efter, så att maltet ej blev bränt. På en natt kunde maltet bli torrt å malttorkan.

55
2898

55

Slakt.

Detta hörde ju även till förberedelserna till julen. På alla stora gårdar slaktades både ett nötkreatur samt två stora svin. På många ställen / i Urshult/ funnos förr bokskogar. De år det var gott om bokollon släpptes svinen ut om höstarna för att äta ollon. När de sedan skulle gödas, så att de blevo fullt slaktfeta, gick detta så mycket fortare, och "ollonfläsket" hade en så god smak "alldeles sötaktig". En gammal gumma uttryckte sig: "Si ollonfläsket är så majjert och gott". Något vidare att nämna om slaktet är det nog inte, ty därmed förfors som i våra dagar. /Vad som varit nämnt om någon gång, att slaktet förrättades inne i stugan, det är inte sanning. Så berättade då min mor, att endast en enda gång, då det var svårt väder, hade de varit i vagnboden, då de slaktade. Eljest förrättades slakt ute, då som nu för tiden./

17.

2898

57

Ljusstöpning.

Av nötkreaturens talg stöptes ljus. Av fårtalg brukade stöpas en sorts mindre ljus, som kallades "dankar". Först snoddes ljusvekar av "ljusvekegarn". De voro med en ögla i övre ändan. Dessa trädde sedan på "ljusspetorna", på varje speta 4 á 5 veckor. I ett träkärl, t.ex. en för gammal smörkärna, östes hett vatten och den smälta talgen. Häre d/roppades sedan vekarna så att den smälta talgen fastnade därå. Lagom varmt måste det vara, ty om det var för kallt så att för mycket talg fastnade på en gång, så blevo ljusen knöliga, Mycket noga med talg måste det vara, ty eljest blev det vattenblåsor på ljusen. Vid själva stöpingen gick så till, att de lade en ställning av två stänger över två stolar eller någonting. Över dessa stänger lades ljusspetorna, så att ljusen hängde fritt emellan stängerna. Så togs två ljus-

spetor i sänder och vekarna doppades hastigt ner i den varma talgen. De hängdes på stängerna, andra doppades o.s.v. Härmed fortsattes tills ljusen voro stora nog. Då skulle den tapp, som blivit på nedre ändan på ljusen skäras bort. Ljusen skulle sedan hänga tills de blivit kalla. De brukade även stöpa tregreniga ljus. Jag vet i en prästgård de stöpt ett femgrenigt ljus. Raka måste även ljusen vara. /Min far talade om en gubbe, som hette Kärre Matssen. Han sade: "En rund kaka och ett rakt ljus, det pryder matmodern i ett hus."/

58.
2898

58

59.
2898

59

Brygd.

Med brygden var också mycket noga. Det var ett arbete, som utfördes av husmodern. Till julölet användes i stora hushåll 2 eller till och med 3 skäppor malt./Jag tycker, det är onödigt att omtala hur det gick till vid julbrygden, ty det är väl ännu så många som kan brygga gott julöl, att jag tror, det behöves ej omtalas./ Det var vanligt att ha två sorters julöl. Det sämsta kallades bier och användes då julen var slut. En liten tunna eller ankare fullt med julöl bars ner i källaren och kunde gömmas till påsk. Det borde i så fall göras lufttätt vid kran och tapp.

I en bondgård, där som var en bonde, som var rik men snål, sade drängen: "~~NÄR~~ De ha bryggt tre sorters julöl: Herröl, värröl och tirla-värre. Av herrölet fick vi dricka endast

julafton och juldagen. Av värrölet fick vi dricka de andra helg-
dagarna i jul men tirla-värre fick vi dricka hela tiden, så mycket
vi ville.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

60.
2898

60

61
2898

61

Julkosten till husaren.

Den bestod av en fjärding jultalt /hämtades före jul/, en kaka bröd med sovel, samt ett ljus på varje matlag i rusthålllet. Julkosten hämtades om julaftonen av husaren och motogs han då, som en kär gäst med varmt huset förmådde.

62.

2898

62

Utdelning till de fattiga om julen.

Till de fattiga var det vanligt att baka ett helt "säter" fint bröd. Med ett "säter" bröd menades så mycket bröd, som kunde sättas in i ugnen för att bakas en gång, och det kunde vara 20 stora kakor. Det var vanligt, att de fattiga fingo, vad de både om. De flesta ville ha bröd och sovel, några kunde be om ärter, gryn eller malt. /Huru många det var, som både om någonting till julen hade en piga Sissa, som tjänade i mina farföräldrars hem, då min far var barn, berättat, att en enda dag var det tjugo personer där som både om något till julen. De fingo, vad de både om. /

Julbaket.

Härmed var mycket att göra, därför att så stora mängder av bröd skulle bakas. Det förekom vörtbröd, limpbröd, fint vitt bröd - ett par "säter" av det sistnämnda - och sist ett säter grovt bröd att äta, då julen var slut. Sen skulle bakas kaffebröd, kringlor, däribland även tolvhålakringlor, att användas till barnens och tjänstfolkets julhögar, smörbakelser, smörtårtor. Klenät och järnbakelser förekommo även. /Barnen brukade ofta få hjulavagnar, som sågo ut så här

64

2898

64

Rengöringen och andra förberedelser till julen.

Till julen skulle alla rummen skuras och allting göras fint, kärl av metall skulle blankas. Om julaftonens morgon var det vanligt att fästa upp väggbonade, antingen det var en sådan målad på väv med bibliska motiv eller s.k. "vägghängklä", sådana konstvävda bonader, som ej fingo användas utan vid julen. Likaså uppsattes en stor duk i taket över den plats, där bordet skulle stå, när det blev dukat. På något ställe förekom att i mitten av takduken fästes en krans av små konstgjorda blommor. På några riktigt gammaldags ställen förekom, att då golvet blivit sopat julaftonens morgon, ströddes å detsamma granris, som blivit mycket fin hackat.

Julhögarna till tjänstfolket och till barnen lades på ett särskilt bord. Om barnens mor- eller farföräldrar

*Småland
Kinnared
Neshult 1898*

*ms. Christina Marcussen
ber. N. Pettersen. Littera O.
- Follaboda -*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

levde, var det vanligt, att barnen fingo julkakor, tolvhålakring-
lor m.m. samt tregrenaljus även av dem. Till bonden bakades också
en jula-lev.

Juläppleträdet var ej högre, än att det var ämnat
att stå på bordet. Det skulle ju likna ett träd med en stam, som
stod rätt upp. I denna stam voro insatta grenar /skulle likna/.
Därpå skulle äpplen hängas.

Ljuskronan var en ställning av trä/?/, som upphängdes
i taket. Den var klädd med grönt och i densamma fästes ljus.

På julaftonens morgon uppsattes fåglarnas nekar.

På förmiddagen bars in så mycken ved, som behövdes
både julafton, juldagen och annandagen. Allt skulle vara i ord-
ning till middagstiden. Middagen bestod av "dopp i grytan", d.v.s.
doppa bröd i spadet vari sovlet kokats. Dessutom bjöds smörgås-
mat samt kokt kött, korv och fläsk. Härtill dracks hembryggt öl.
En sed hade kanske fordom varit att bada /i badstugan?/ julafton,
men för en 70-80 år sen, återstod ej mera av den seden än en
grundlig tvättning av huvud och fötter.

Julaftonen skulle kreaturen ha bättre foder än
annars, bara hö. Brasan i spiseln skulle tändas i god tid om
julaftonen. Det var ju julaftonens kväll, som de skulle gå årsgång,
de som önskade få veta, hurudan grödan skulle bli till följande
år, och för övrigt vad som kom att hända.

2898

65

65.

2898

66

Julen.

Vid aftonmåltiden skulle alla vara helgdagsklädda. Bordet var troligen ej klätt med grönt eller några andra dekorationer utan endast en vit duk. En stor julost ansågs förr som en nödvändig sak. Måltiden bestod av ett par sorters bröd, smör, ost, ett par sorters sylta m.m. sedan lutfisk med säs, kokt kött, korv, skinka samt därtill vanligtvis bruna bönor, risgrynsgröt med mjölk, risgrynspannkaka, kräm och mjölk, bakelser. Gott julöl hela julen. - Efter måltiden lästes julevangeliet högt, vanligtvis av husfadern, i annat fall av husmodern. Därefter sjöngs julpsalmen. Det var nu att gå till sängs i god tid, ty gudstjänsten var lyst till kl. 4, och den ville ej någon försumma som ej nödvändigt måste stanna hemma. Maten skulle stå kvar på bordet. De, som skulle till kyrkan hade ju tillfälle att äta frukost, innan de gåvo sig iväg. Ljusen skulle brinna hela julnatten. Det var förr brukligt, att de som vandrade till kyrkan julottan, om det var

Skriv endast på denna sida!

mörkt, lyste sig med ett torrvedsbloss satt i en klyka av torrved som ej "spingats" itu. En sådan klyka kallades tanne. Det var nog en rätt vacker syn att se flockar av kyrkfolk komma från olika vägar, alla lysande sig med bloss. Vid framkomsten till kyrkbacken, d.v.s. utanför kyrkogården, kastades alla blossen i en hög och fingo där brinna upp. Hemfärden från kyrkan julottan skulle ske så fort som möjligt, ty den som först kom hem, fick först sin gröda inbärgad.

Juldagen skulle de "skätta" skator (schasa) för att bli lättfotade. Om solen sken juldagen så länge som ~~XXXXX~~ medan en karl kunde hinna att stiga upp på en häst, ansågs det som ett gott tecken. Juldagen fick ej göras något annat arbete än det som var absolut nödvändigt, och det var ej vanligt att gå bort på kalas den dagen.

Om ladugårdspigan hade en "god vän", så kunde denne komma i ladugården om morgonen annandag jul och giva kreaturen foder, göra allt i ordning, sopa m.m., men om hon hade någon ovän, kunde han göra allt i oordning. Med annadagen började julkalasen. Det var nog mera brukligt med sådana stora julkaläs förrän nu. De räknade "släkten" längre än vad fallet nu är. Det var vanligt att gästerna blevo bjudna att stanna borta över natten, även om det ej var längre från hemmet än hemresan gott hunnits med. - Kaffe förekom ej i vardagslag till "allt husets folk", men till främmande bjöds kaffe och likaså vin. Det var ej på den

68.

2899

68

tiden s.k. "gängmåltid" utan gästerna skulle sitta till bords, och det dukade bordet hade sin plats mitt under takduken. Allting skulle vid julkalasen se så stort och frikostigt ut som t.ex. skinkan och övriga kötträtter. Det var så mycket mera än vad som behövdes. Först var smörgåsmat: bröd, smör, ost, sylta, flera sorter sillsalad, kokt oxtunga, medvurst och dessutom vad smörgåsmat de kunde ha, däribland kokt ål (som varit nersaltad och sedan vattenlagd och kokt.) Förrätten, lutfisk med säs, därefter kokt kött, korv, skinka, därtill stuvade bruna bönor eller vita bönor eller stuvade ärter (en kötträtt som också användes på den tiden var kalops), därefter bjöds stek med salader, fruktsoppa, ostkaka eller pannkaka, kräm och mjölk. En annan middag kunde bestå av smörgåsmat som förut uppräknats, därefter buljong med "tårtor", lutfisk med säs, kokt kött och skinka och köttbullar med bruna bönor, stek med salader och pudding, ostkaka och sötost, kräm och mjölk, klenät. Till en kvällsvard kunde bjudas: smörgåsmat som nämnts förut, sedan lutfisk och säs, kötträtter som förut nämnts med stuvade bönor eller ärter, stek med salader, risgrynsgröt och mjölk, ostkaka och sötost, kräm och mjölkbakelser.

Det var vanligt att ungdomen och stundom även de äldre dansade, då det var julkalas, men var det i hem, där de voro strängt religiösa, där fick ej förekomma någon dans. De gamla gubbarna samtalade om händelser, som fordom hänt, om Karl XII och hans drabanter (en av dem var en stor beundrare av Magnus

69.
2898

69

Stenbock), de talade om Jernemåla-Massen, som av vördnad för Karl XII skurit in hans namnchiffer ovanpå sin hand och sen strött kret i säret, så att namnet syntes alla dagar. De talade också om att Ryssatorpen (i Urshults socken) fått sitt namn efter ryssar, som blivit tillfångatagna under Karl XII:s krig och sedan fått slå sig ner å nämnda torp. En av de nämnda ryssarna var så god simmare, att då han en gång stod på isen och "kolpade" och hade oturen att tappa sin "kolp" i sjön, högg han hålet i isen större, och dök ner efter sin "kolp". De talade också om, hur det i gamla tider, innan skridskorna kommo i bruk, fanns en sorts andra "skridskor", om man så får kalla dem. De hetade "isläggar" och voro gjorda av ben, och det var så ställt, att de kunde bindas fast under foten. De voro gjorda av det längsta benet, som är i nötkreaturens ben. Dessa isläggar voro mycket hala att det var värst att stanna om så skulle behövas. De, som hade sådana, kunde ju ej taga några skär utan gagnade en broddakäpp att föra sig framåt med. En broddakäpp var en stark käpp, skodd med en brodd i nedra ändan. Bland de unga männen var skridskosporten mycket älskad förr. Var det vacker skridskois färdades såväl män som unga flickor helst över isen, då de skulle till kyrkan. Och rätt hastigt gick det också, så att somliga av de unga männen, om de tränat sig litet mera nog med framgång kunnat tävla i en hastighetsåkning.

Så gingo juldagarna med kyrkfärder och sen kalas hos släkt och vänner. Trettondeafton, d.v.s. kvällen före

Skriv endast på denna sida!

trettondedagen, kallades av somliga lillejulafton, och det skulle då i alla fall vara nästan likadan mat som julafton. Julen slöts ju med tjugondag-Knut (men något sätt varpå julen kördes ut har jag aldrig hört). Jag har ~~h~~ört gamla personer kalla Kyndelsmässo-
dagen för lille jul.

(Vad jag här skrivet ha mina föräldrar berättat för mig, min fader Nils Johan Petersson och min moder Matilda Petersson i Fohlaboda.)

70.
2898

70